

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

УДК 374.121

DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305334

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК МІКРОСЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

Горнар Ірина, аспірантка, Льотна академія Національного авіаційного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2993-6262>

E-mail: irinagornar1997@gmail.com

***Анотація:** Сьогодні в проблемне поле освітніх проблем обговорення потрапляють чи не всі основні характеристики процесів освіти особистості: формування особистості (в світлі соціально-значущих властивостей і якостей), зміст теоретичної і практичної підготовки студентів як майбутніх фахівців, шляхи і засоби мотивації професійної самореалізації тощо.*

Особистість в своїй життєдіяльності завжди взаємодіє з іншими людьми, групами, соціальними об'єктами. Належність індивіда до певних, наявних в даному суспільстві мікросередовищам, іншим соціальним групам є умовою, яка значною мірою окреслює можливості розвитку людини як індивіда, як особистості, як суб'єкта діяльності, зумовлюючи напрямок цього розвитку.

Дані підходи окреслюють різні сторони проблеми: перша виходить від запитів суспільства, друга – із властивостей особистості, третя пропонує способи узгодження того чи іншого, але разом з тим всі вони взаємодоповнювальні.

***Ключові слова:** середовище, мікросередовище, мікросоціум, особистість, розвиток, самореалізація, досвід, соціум.*

SELF REALIZATION AND DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER'S MICROENVIRONMENT

Hornar Iryna, graduate student at Flight Academy of the National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2993-6262>

E-mail: irinagornar1997@gmail.com

Nowadays, almost all the main characteristics of personality education processes fall into the problematic field of educational problems of discussion: personality formation (socially significant properties and qualities); content of theoretical and practical training of students as future specialists; ways and means of motivating professional self-realization, etc.

Personality always interacts with other people, groups, and social objects. An individual's belonging to certain microenvironments and other social groups present in a given society is condition that largely outlines the possibilities of person's development as an individual, as a personality, as a subject of activity, determining the direction of this development. These approaches outline different sides of the problem: the first starts from the demands of society; the second starts from the properties of the individual; the third offers ways to reconcile one or the other. However, at the same time, they are all complementary.

Common to all social groups is the joint activity of people aimed at achieving common goals, performing a specific action based on the exchange of information and the existence of special means of control over the performance of certain functions. Distinctive features of a social group are the

це соціально-побутові особливості, у яких протікає життя людини; і на останок, це сукупність людей, пов'язаних спільністю соціально-побутових умов існування, спільністю професії, занять тощо [4].

Майбутній викладач впливає на соціокультурне середовище, вносить у нього свої корективи, щось своє, але в той самий час це середовище впливає та змінює самореалізацію особистості висуваючи їй свої вимоги. Середовище може сприймати людину такою яка вона є, але може й відвернутися від неї, сприймати як позитивно, так і негативно налаштовуватися проти особистості.

Ставлення майбутнього викладача до середовища зумовлює відповідне ставлення до конкретної дії очікуваної соціумом. Взаємодія середовища та майбутнього викладача відрізняється за характером та формами. Воно може бути як малопомітним, так і яскраво вираженим, швидко змінюватися в силу потреб кожного індивіда зберігаючи свою індивідуальність і свободу, тим самим стимулюючи свою активність, або сприймання себе як невід'ємної частини соціокультурного середовища.

Дані підходи окреслюють різні сторони проблеми: перший виходить із запитів суспільства, другий – із властивостей особистості, третій пропонує способи узгодження того чи іншого, але всі вони є разом з тим взаємодоповнювальними.

«Середовище» в педагогічному просторі взаємодіє з такими словосполученнями: «освітнє / виховне / професійне» а також розглядається як «освітній простір». З погляду на це зрозуміло, що в цьому контексті середовище впливає на соціальні, особистісні та професійні чинники в процесі формування майбутнього фахівця як особистості [5].

Мікросередовище – це насамперед поле активної соціальної діяльності особистості, об'єктивна сукупність матеріальних та організаційних факторів, з якими особистість безпосередньо взаємодіє в процесі спілкування з іншими людьми. «Неформальні», міжособистісні відносини слід розглядати як самостійний вид відносин, оскільки вони є своєрідною психологічною формою прояву реально існуючих економічних, політичних, правових та інших відносин людей.

Соціальна група – важливий елемент мікросередовища, що опосередковує детермінуючий вплив суспільства на особистість. Макросередовище впливає на особистість як безпосередньо, так і опосередковано, через її вплив на ті соціальні групи, у яких особистість безпосередньо бере участь. Взаємодія між особистістю та суспільством у рамках мікросередовища виступає як взаємодія індивіда та соціальної групи.

Соціальна група — це більш менш стійка конкретно-історична спільність людей, у якій особистість реалізує свою предметно-діяльнісну сутність.

«Саме тут відбувається реальний інтелектуальний і емоційний вплив на формування особистості, а також створюється навколо кожного той мікроклімат, який визначає комфорт чи дискомфорт у стосунках, можливість активного впливу чи пристосованості до інших, формування позитивних або негативних рис, цінностей і норм поведінки, навчання, спілкування» [3].

Соціальне середовище кардинально не впливає на розвиток якостей особистості. Загальновідомо, що одні й самі соціальні умови життя призводять до різних рівнів морального, інтелектуального та духовного розвитку. Цю особливість можна сприймати як закономірність у розвитку особистості.

Мікросередовище – це цілісність малих груп до яких належить індивід, які мають безпосередній вплив на особистість, поєднуючи емоційний й контактний вплив на особистість (сім'я, компанія, школа та ін.).

Окремі дослідники стверджують, якщо сьогодні певне середовище є макросередовищем, середовищем, що виходить за рамки повсякденного існування,

спілкування, то через певний час воно стати найсуттєвішим фактором його життєвого становлення.

В своєму розвитку особистість використовує два джерела – внутрішні ресурси й зовнішнє оточення. З цього підходу, оточуюче соціальне середовище виконує дві функції: виявляє опосередкований вплив на самореалізацію індивіда, та роль каталізатора, який запускає розвивальну діяльність людини.

Досліджуючи питання формування впливу соціального середовища на самореалізацію особистості, можна стверджувати, що мікросоціум і є носієм потенціалу керування формування деяких якісних елементів особистості. Саме в мікросередовищі можливо створити такі умови, які будуть безпосередньо впливати на індивіда з метою формування у нього тих чи інших якостей.

Єдиним обмеженням і фактором ризику для подібного підходу можуть слугувати помилкові цінності суспільства чи групи, а також відсутність розуміння закономірностей розвитку психіки й окремих властивостей особистості.

Загальною для всіх соціальних груп є спільна діяльність людей, спрямована на досягнення загальних цілей, допускаючи конкретну дію на основі обміну інформації й існування спеціальних засобів контролю за виконанням певних функцій. Відміні риси соціальні групи – зумовленість об'єктивно існуючої структури суспільних відносин та відносна самостійність.

Середовище це взаємопов'язані квазіпрофесійні ситуації, які зумовлюють можливості розвитку активності, ініціативності, творчості й самостійності майбутнього спеціаліста [1].

Г. Оллпорт писав: «У соціальній психології недостатньо з'ясувати, чому люди, що належать до певних національних груп, ведуть себе саме так, а не інакше. Несподівано нам довелося усвідомити, що ми повинні зрозуміти, яким чином вони можуть навчитися вести себе краще. (Оскільки якщо в найближчому майбутньому досягти цього не вдасться, може не виявитися ні груп, які потрібно вивчати, ні самої науки)» [7, с. 108].

Ставлення особистості студента до середовища зумовлює його ставлення до конкретної дії очікуваною соціумом. Взаємодія середовища та індивіда відрізняється за характером та формами. Воно може бути як малопомітним, так і яскраво вираженим, швидко змінюватися в силу потреб кожного індивіда зберігаючи свою індивідуальність і свободу, тим самим стимулюючи свою активність, або сприймання себе як невід'ємної частини соціокультурного середовища.

Статус визначає поведінку людини в суспільстві у тому сенсі, що в залежності від ситуації людина проявляє певну поведінку не просто так, як їй того хочеться, а у відповідності зі своїм статусом, аналогічно, як поведуть себе люди у тому самому середовищі. Важливо й те, що люди, які оточують особистість чекають від неї такої самої поведінки та дій, які вимагає певна ситуація. Тобто, людина зобов'язана грати в мікросередовищі життєдіяльності певну роль. Виходячи з цього, очікувана поведінка зумовлена статусом людини, є соціальною роллю.

Вирішальна роль в детермінації людської поведінки в рамках мікросередовища належить до тієї групи (освітнього закладу, трудового об'єднання). Саме тут і виявляється протиріччя між індивідуальними й суспільними інтересами, встановлюються реальні межі й умови соціальної діяльності, формується конкретний тип особистості майбутнього фахівця.

О. Гора досліджує освітнє середовище як фактор формування національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів [2].

Умова розвитку особистості здобувача вищої освіти в межах інтегративної системи [9].

На думку К. Роджерса, позитивна спрямованість на розвиток особистості є вродженою. Людина має великі можливості розуміння себе, зміни своєї «Я-концепції», відносин в соціумі і регуляції поведінки. Однак для цього необхідно емпатійне розуміння, тобто здатність точно відчувати почуття інших людей. Корекція «Я» і його посилення в позитивному аспекті допомагає майбутньому викладачу перебороти внутрішні бар'єри і сприяє їх особистісному зростанню, успішній інтеграції в соціум, що обов'язково проявиться в реалізації особистісного потенціалу в усіх його аспектах [7, с. 85].

Під впливом зовнішніх факторів у внутрішньому світі особистості майбутньому викладача формуються соціально-психологічні установки прямого та опосередкованого досвіду. Прямий досвід – це знання, які особистість виробляє індивідуально в процесі усього свого життя. Опосередкований досвід – це та частина раніше накопиченого людського досвіду, яка передається особистості в процесі навчання та виховання.

Важливо відзначити, що інформація яку отримує майбутній викладач з особистого досвіду, може зівпадати, та навпаки, не зівпадати з інформацією, отриманою через суспільні джерела освіти та масові комунікації. Збіг цих інформаційних джерел за змістом забезпечує єдність свідомості особистості та свідомості суспільства. Таким чином, ті чи інші концепції, які поширюються офіційно, можуть не знаходити реальної підтримки в життєвому досвіді конкретного майбутнього викладача. Тому, ці реальні думки, більш відповідні життєвим інтересам особистості, будуть витіснені офіційно нав'язані ідеї.

Професійне середовище – спеціально узгоджене педагогічне середовище, чинники й умови, які зумовлюють можливості розвитку особистості майбутнього викладача в межах освітнього закладу [10].

Професійне середовище – інтеграційна площина, яка структурована у відповідну систему координат і зумовлює саморозвиток особистості студента на всіх етапах його особистісного і професійного розвитку та за допомогою всіх імовірних доступних ресурсів, умов, засобів і технологій і в навчальному закладі, і поза його межами [11].

На думку О. Гори, якість освітнього середовища може визначатися здатністю цього середовища забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей, пов'язаних із задоволенням їхніх потреб і трансформацією цих потреб у життєві цінності, що актуалізує процес їхнього особистісного саморозвитку [2].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Вплив мікросередовища на особистість майбутнього викладача залежить від його здібностей. Одна і та ж об'єктивна ситуація може по-різному впливати на майбутнього викладача залежно від того, на якій стадії вікового і соціального розвитку він перебуває. Таким чином, мікросередовище стає дієвим чинником розвитку особистості майбутнього викладача лише тією мірою, якою її здібності, потреби і інтереси збігаються з умовами та вимогами безпосереднього соціального оточення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Т. В. Психологічна характеристика освітнього середовища як чинника розвитку відповідальності майбутнього фахівця. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія.* Київ. 2013. Том. X. Вип. 25. С.26–37.
2. Гора О. В. Освітнє середовище як фактор формування національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів. *Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць.* Полтава. 2011. С. 97–101.
3. Євтух М. Б., Сердюк О. П. Соціальна педагогіка. Київ. МАУП, 2002. 232 с.
4. Жадько В.А. Термінологічний словник: філософія, Релігієзнавство: Словник. Запоріжжя: ЗДМУ, 2004., С. 38.

5. Кокнова Т. А. Вплив освітнього середовища на формування лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Новий вимір науки та освіти. Педагогіка і психологія*, VIII (95), Вип. 239. Луганськ. 2020. С. 17–20.
6. Мирончук Н.М. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту підготовки. Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2018. С. 146–172.
7. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості. Монографія. Харків: Мачулін. 2017. 442 с.
8. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз. Автореф. дис....канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 2005.
9. Сергеева Л. М. Інституційне освітнє середовище професійного навчального закладу. Педагогічний альманах. Будапешт. 2015. Вип. 25. С. 112–117.
10. Створення інформаційно-освітнього середовища сучасного закладу освіти України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 березня 2019 року). Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2019, С. 13
11. Удовіченко Г., І. Сіняговська, О. М. Бондаревська, Д. В. Фурт ; за ред. Г. Удовіченко, І. Сіняговської. Теоретико-методологічні засади формування компетентнісно орієнтованого дидактичного середовища в умовах ЗВО: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2019, с. 14.

REFERENCES

1. Aleksieieva, T.V. (2013). Psykholohichna kharakterystyka osvitnoho seredovyschcha yak chynnyka rozvytku vidpovidalnosti maibutnoho fakhivtsia. Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka. Psykholohiia navchannia. Henetychna psykholohiia. Medychna psykholohiia. Kyiv. Tom. Kh. Vyp. 25. S.26–37. [in Ukrainian].
2. Hora, O.V. (2011). Osvitnie seredovyschche yak faktor formuvannia natsionalnoi identychnosti studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Vytoky pedahohichnoi maisternosti. Zbirnyk naukovykh prats. Poltava. S. 97-101. [in Ukrainian].
3. Ievtukh, M. B., Serdiuk, O. P. (2002). Sotsialna pedahohika. Kyiv. MAUP, 232 s. [in Ukrainian].
4. Zhadko, V.A. (2004). Terminolohichni slovnyk: filosofii, Relihiieznavstvo: Slovnyk. Zaporizhzhia: ZDMU. S. 38. [in Ukrainian].
5. Koknova, T. A. (2020). Vplyv osvitnoho seredovyschcha na formuvannia lnhvometodychnoi kompetentnosti u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnykh vykladachiv inozemnykh mov. Novyi vymir nauky ta osvity. Pedahohika i psykholohiia, VIII (95), vypusk 239. Luhansk. S. 17–20. [in Ukrainian].
6. Myronchuk, N.M. (2018). Profesiina diialnist vykladacha vyshchoi shkoly: suspilni vyklyky ta problemy zmistu pidhotovky. Profesiina osvita: andrahohichni pidkhid: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok, S. 146–172. [in Ukrainian].
7. Radul, V. V. (2017). Sotsialna zrilist osobystosti. Monohrafiia. Kharkiv: Machulin. 442 s. [in Ukrainian].
8. Rybka, N. M. (2005). Yedynii osvitnii prostir yak intehratyvna systema: sotsialno-filosofskiy analiz. Avtoref. dys....kand. filos. nauk: 09.00.03. Odesa. [in Ukrainian].
9. Serheieva, L. M. (2015). Instytutsiine osvitnie seredovyschche profesiinoho navchalnoho zakladu. Pedahohichniy almanakh. Budapesht. Vyp. 25. S.112–117 [in Ukrainian].
10. Stvorennia informatsiino-osvitnoho seredovyschcha suchasnoho zakladu osvity Ukrainy (2019). materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 15 bereznia 2019 roku). Sumy: NVV KZ SOIPPO. S.13. [in Ukrainian].
11. Udovichenko, H., I. Siniahovska, O. M. Bondarevska, D. V. Furt ; za red. H. Udovichenko, I. Siniahovskoi (2019). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia kompetentnisno oriietovanoho dydaktychnoho seredovyschcha v umovakh ZVO. monohrafiia. Kryvyi Rih: Vyd. R. A. Kozlov. S. 14. [in Ukrainian].